

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİM İNSANI ÖYKÜLERİ"

Fuat Sezgin

(1924 - 2018)

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözlü

Yıl 1933. Babasının görevi nedeniyle ilkokulu Doğubayazıt'ta okuyan Fuat Sezgin'in sınıfındayız.

Evet çocuklar, Türkiye'mizin en yüksek dağının pencereden bakınca gördüğümüz Ağrı Dağı olduğunu bilmeyenimiz yok. Peki ikinci en yüksek dağımız Cilo Dağı hangi vilayetimizde, onu bilen var mı?

Hakkâri'de diye biliyorum ben öğretmenim.

Aferin Tefrik, doğru. Peki Süphan Dağı nerede?

Süphan Dağı tam Bitlis'ten Van'a geçerken, Van Gölü'ne yakın bir yerde öğretmenim. Biz buraya Bitlis'ten taşındık da. Gelirken babam göstermişti, oradan biliyorum. Yüksekliği de 4.049 metre. Bunu bir kitapta okudum tabii, çıkıp da kendimiz ölçmedik. Zaten çok yüksek öğretmenim, çık çık bitmez!

Ha ha ha! İlginç bir çocuğa benziyor bu Fuat Sezgin. Bu arada vilayet demek il demek, değil mi Peynirciğim?

Sözlüğe bakalım hemen... T, U, Ü, V... Vali... Hah, vilayet... Evet Simitçiğim, vilayet de vali de dilimize Arapçadan giren sözcüklermiş.

Coğrafya dersinin ilerleyen dakikalarında, işlenen konu değişir.

Sınır komşusu olduğumuz ülkelere şunlar öğretmenim: Şarkta Sovyetler Birliği ve İran, cenupta Irak ve Suriye, garpta ise Yunanistan ve Bulgaristan.

Aferin Fuat. Ne bir fazla ne bir noksan saydın. Gördüğünüz gibi garptaki ve şarktaki ülkeler arasında bir köprü vazifesi gören Anadolu ve Trakya'daki topraklarımız, aynı zamanda tarih boyunca Garp ve Şark medeniyetlerinin de birbiriyle en fazla münasebet kurduğu coğrafyalardan...

Evet, yeniden sözlükçübaşımıza bağlanıyoruz:

Ha ha ha? Peki, hemen harf sırasına göre bakıyorum: A'ları, B'leri geç, C'lere gel... Hah, cenup! Cenup, güney demekmiş... Sonra... Garp, batı... Medeniyet, uygarlık; münasebet, ilişki; noksan, eksik; şark, doğu; vazife de görev demekmiş Simitçiğim.

Fuat Sezgin ortaokulu ve liseyi Erzurum'da okur.

Bravo. Çözümü hayli güç bir geometri probleminin altından kaktın Fuat. Mühendis olmayı düşündün mü hiç? Ülkemizin muasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmek için senin gibi sistematik düşünebilen dimağlara çok ihtiyacı var.

Evet öğretmenim. Ben de mezun olunca İstanbul'a gidip orada mühendislik eğitimi almayı planlıyorum zaten.

Muasırı biliyorum, çağdaş demek. Peki ya dimağ?

Dimağ da beyin ya da zihin anlamına geliyormuş.

Ancak mühendislik fakültesine kaydolmadan önce İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsünde görev yapan Hellmut Ritter adında doğubilimci bir Alman profesörün verdiği konferansa dinleyici olarak katılan Fuat Sezgin'in planı değişir.

İşte böyle genç arkadaşlarım. Üzerlerinde şahsen yıllarca çalıştığım pek çok tarihi belgede, bugün Batı uygarlığının sahip olduğu türlü alanlardaki bilgi ve teknolojilerin önemli bir kısmının temellerinin, özellikle 8 ile 13. yüzyıllar arasında, haritada gördüğünüz ve çoğunlukla Müslümanların yaşadığı bu geniş coğrafyada yetişmiş bilginler tarafından atıldığını gösteren bağlantılar buldum. Ancak henüz incelenmemiş o kadar çok belge var ki, bu bağlantıların kanıtlarıyla ortaya konabilmesi için daha çok ama çok araştırma yapılması gerekiyor.

Bu araştırmaları da Fuat Sezgin yapacak anlaşılan.

Öyle görünüyor. Ben küçüklüğündeki gidişatına bakarak ya coğrafyacı ya matematikçi olur diye düşünüyordum ama bilim tarihçisi olma yoluna girdi şimdi.

Böylece Fuat Sezgin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine kaydolar. Fakülte derslerine devam ederken enstitüde Hellmut Ritter'in Arap bilim tarihi üzerine yaptığı araştırmalara da katılır. Ancak karşısına çıkan Arapça bir belgeyi inceleyebilmek için o dili çok çok iyi bilmesi gerekmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında savaş tehdidi nedeniyle İstanbul Üniversitesinin eğitim ve öğretime altı ay kadar ara vermesi, Fuat Sezgin'e bu eksiğini gidermesi için büyük bir fırsat sunar.

Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktora yapan Fuat Sezgin, zamanla yalnızca Arapların değil, farklı Müslüman toplumların da yüzyıllar boyunca egemen olduğu geniş bir coğrafyada yapılmış bilimsel çalışmaların tarihini araştırmayı hedefler.

Arşivlerde rastladığım belgelerin önemli bir kısmı Arapça değil. Arapçanın yanına bir an önce Süryanice, Farsça ve İbraniceyi de koymalıyım. Batı ve Doğu kaynaklarında yer alan belgeleri karşılaştırabilmek, aralarında bağlar kurup İslam bilim tarihi hakkında aradığım ipuçlarını bulabilmek için Latinceye, Eski Yunancaya ve bugünkü modern batı ve doğu dillerine de hâkim olmalıyım.

Ben bir iki cümle İngilizce konuşabiliyorum eğer bir katkı olacaksa Fuat Abi'ye: Ehem! Hello, my name is Simit!

Ha ha ha! Bu bilginin, araştırmaları sırasında Fuat Sezgin'e bir yararı olacağını sanmıyorum ama yine de aferin sana Simitçiğim.

Fuat Sezgin çalışmalarına devam edebilmek için 1961 yılında Almanya'ya gider.

Bay Ritter'le yaptığınız çalışmaları yıllarca büyük bir ilgiyle takip etmiştik Bay Sezgin. Frankfurt Üniversitesine hoş geldiniz.

Eh, bu durumda Almanca da öğrenecek mecburen. Sayıları bilmiyorsa ben sayayım bak: Eins, zwei, drei...

Ha ha ha! Âlemsin Simit.

Frankfurt Üniversitesinin sunduğu olanaklar Fuat Sezgin'in yetenekleri ve çalışma disipliniyle birleşince ortaya hızla eserler çıkmaya başlar. Bunların ilki, birinci cildi 1967 yılında yayımlanan ve toplamda on sekiz cilde ulaşacak olan "Arap - İslam Bilim Tarihi" başlıklı çalışmasıdır.

Haydi bakalım, yıllarca o arşiv senin, bu kütüphane benim, yüz binlerce belge ve yazma inceledik durduk. Artık matematikten eczacılığa, hukuktan gökbilime kadar pek çok alanda koca bir medeniyetin bilim tarihini yazma zamanı. Gece gündüz çalışır ve altından kalkarız umarım...

Oo! Bu daha ilk cilt. On yedi cilt daha olacaktı. Sana kolay gelsin Fuat Amca.

Zor iş gerçekten.

Kendi eseri olan bu çalışmayla yetinmez, geçmişte İslam medeniyeti üzerine bulabildiği ne kadar kayda değer belge ve yazma varsa tıpkıbasımlarını yaptırarak yeniden gün yüzüne çıkarmalarını sağlar. Ayrıca İslam coğrafyasında yapılan bilimlere dair on binlerce eseri farklı dillere çevirterek dev bir kütüphanede bir araya getirmeyi, böylece yüzyıllar sonra başka araştırmacıların hizmetine sunmayı başarır.

Bütün bunları yapabilmek için gece gündüz demeden çalışmış olmalı!

Bunlarla kalsa yine iyi. Bak daha neler yapmış.

Fuat Sezgin, insanların görsel algılarına hitap ederek İslam medeniyetinin dünya bilim tarihinde sahip olduğu rolün daha akılda kalıcı bir şekilde anlaşılabilmesini sağlayacak bir yol da dener: Araştırdığı kaynaklarda rastladığı, dönemin bilimsel çalışmalarında kullanılan alet ve cihazlara dair resim ve çizimlerden yola çıkarak, o alet ve cihazların nasıl işlediğinin görülebileceği modellerini yaptırır ve bunları önce Frankfurt sonra da İstanbul'da açılan İslam bilim ve teknoloji tarihi müzelerinde sergiletir.

Aa! Ufuk açıcı bir müze olsa gerek. İstanbul'un neresindeymiş bu İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi Peynirciğim?

Avrupa yakasında, Gülhane Parkı'nın içindeymiş Simitçiğim.

Fuat Sezgin gökbilimden coğrafyaya, gemicilikten zaman ölçümüne, geometriden tıba, kimyadan fiziğe, mineralojiden mimariye kadar sayısız alanda, İslam dünyası bilgilerinin dünya bilim tarihine yaptığı katkıları belgelemek için çalışmayı ölene dek sürdürdü. Bu çalışmaları doğusuyla batısıyla, geçmişi ve bugünüyle bilimin kendinden önce gelenlerden beslenen ve kendinden sonra geleceklere yol açan bir süreklilik içinde bulunduğunun kanıtı, uygarlıklar ve kültürler arasındaki bu devrimin getirdiği güçle de her zaman bütün insanlığın hizmetinde olacağının işaretidir.

O zaman bize de Fuat Sezgin Amca'ya teşekkür etmek...

Ve ilk fırsatta Gülhane Parkı'na giderek kurduğu müzeyi gezmek düşer.

Oraya kadar gitmişken birer tane kâğıt helva da yer miyiz Peynirciğim?

Yeriz Simitçiğim, yeriz.